

Biopiraterij

Het winternummer van *Signs* gaat over biopiraterij: het cultiveren van biodiversiteit en inheemse kennis over biodiversiteit voor economisch gewin. Neem de *ayahuasca*-plant, die inheemse bewoners van het Amazonegebied al eeuwenlang gebruiken vanwege haar geestverruimende kwaliteiten. Een Amerikaan ontdekt dit en vraagt patent aan op het gebruik van de plant, wat hij in eerste instantie ook toegewezen krijgt. Dat hij de kennis over deze plant 'gestolen' heeft van de inheemse bevolking, wordt voor het gemak maar even vergeten.

Na succesvolle protesten tegen biopiraterij onderhandelt de onderneming die een bepaalde plant wil gebruiken nu vaak met de inheemse bevolking en betaalt een vergoeding. Die vergoeding valt echter in het niet bij de enorme winsten die er vervolgens worden gemaakt en is een zeer magere compensatie voor het verlies van toegang tot eigen kennis, tradities en biodiversiteit voor de inheemse groep. Want als het patent op het gebruik van een bepaalde plant verkocht wordt aan een buitenlands geneesmiddelenbedrijf, verliezen de oorspronkelijke gebruikers hun vrije toegang tot het gebruik van de plant. Als deze plant door hen als medicijn gebruikt werd, vormt de verkoop ervan een directe bedreiging voor hun gezondheid.

Vandana Shiva, ecofeministe van het eerste uur, houdt zich al jaren bezig met de strijd tegen biopiraterij. In haar openingsartikel voor deze *Signs* schetst zij hoe biopiraterij tot grotere armoede kan leiden voor inheemse bevolkingen. Ik onderschrijf de maatschappelijke urgentie van dit onderwerp, maar vind het desondanks vreemd dat Shiva geheel niet stilstaat

bij de vraag wat de relatie is tussen biopiraterij en genderstudies. Gelukkig maken andere auteurs wel duidelijk welke verknopingen er bestaan.

Zo legt Susan Hawthorne een relatie tussen het vrouwelijk lichaam en het land – beide geteisterd door kolonialistische invasies en uitgebuit door het imperialisme. Beide zijn object van biopiraterij, samen met de lichamen van inheemse groepen, gehandicapten en chronisch zieken. Biopiraterij houdt namelijk niet op bij het onteigenen van biodiversiteit, maar maakt ook gebruik van lichamelijke cellen om onderzoek te doen naar raciale kenmerken van inheemse volken, de genetische oorsprong van ziektes en de verdere ontwikkeling van nieuwe reproductieve technieken.

Hawthorne verwijst naar het beeld van Afrika en Australië als *terra nullius* – een leeg, braakliggend land dat pas door kolonialisten in gebruik werd genomen en waarde kreeg. Impliciet worden lichamen van vrouwen, inheemse volkeren en gehandicapten op dezelfde manier beschouwd: ruwe materialen die door gebruik economische waarde krijgen.

Ana Isla sluit hierbij aan en wijst erop dat de manier waarop een volk bestaande biodiversiteit inzet voor eigen gebruik, vergelijkbaar is met het werk dat traditioneel door vrouwen wordt gedaan: gericht op overleven, niet op winst maken. Het heeft daarmee in de huidige neoliberale wereld-economie geen economische waarde, alleen gebruikswaarde. Volgens Isla is veel van wat er in het neoliberalisme als economische groei wordt beschouwd, in feite slechts een verplaatsing van lokale en gemeenschappelijke rijkdom naar een externe wereldmarkt. Deze verplaatsing gaat

gepaard met een onteigening van de middelen en kennis van met name vrouwen en inheemse volkeren, die hierdoor in hun overleven worden bedreigd.

Cori Hayden kiest een hele andere invalshoek en analyseert biopiraterij vanuit antropologische verwantschapstheorieën. Binnen deze traditie van antropologisch onderzoek naar gezins- en sociale structuren heeft de laatste decennia een verschuiving plaatsgevonden in de relatie tussen natuur en cultuur. Mede door nieuwe reproductieve technologieën is het domein van wat als 'biologisch' of 'natuurlijk' wordt beschouwd, steeds kleiner geworden. De relatie tussen het natuurlijk gegeven en de culturele invloed daarop vormt ook het strijdtoneel voor de uiteenlopende belangen die met biopiraterij gepaard gaan. Hoe 'natuurlijk' is een bepaalde plant en het gebruik ervan? Wie kan hierop claims laten gelden over ontdekking, ontwikkeling of cultivatie?

In het licht van bovenstaande analyses kunnen we eigenlijk niet anders dan gehoor geven aan de oproep van de Filipijnse activiste Victoria Tauli-Corpuz aan feministen wereldwijd: erken dat de strijd tegen biopiraterij niet alleen een zaak van inheemse vrouwen is. Ook al hebben vrouwenorganisaties het al druk genoeg met zaken als reproductieve rechten, geweld en vrouwenhandel, toch zou biopiraterij niet langer op de feministische agenda mogen ontbreken. Voor wie meteen aan de slag wil, zijn de artikelen uit dit nummer van *Signs* een goede inleiding.

Rinske Bijl

Meer informatie:
www.journals.uchicago.edu/Signs.